

Emili Rosales
Nevidljivi grad

Prevela sa španskog
Violeta Stepanović

Laguna

Naslov originala

Emili Rosales
LA CIUDAD INVISIBLE

Copyright © Emili Rosales, 2005

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

SADRŽAJ

I.	Nevidljivi grad	7
II.	Napulj	23
	<i>Iz Zapisa iz Nevidljivog grada</i>	
III.	Svetla u zalivu	32
IV.	Venecija	49
	<i>Iz Zapisa iz Nevidljivog grada</i>	
V.	On nju jeste voleo	62
VI.	Madrid	79
	<i>Iz Zapisa iz Nevidljivog grada</i>	
VII.	Stari putevi	92
VIII.	Sankt Peterburg	107
	<i>Iz Zapisa iz Nevidljivog grada</i>	
IX.	Ne zaboravi Arijadnu	124
X.	Sankt Peterburg	135
	<i>Iz Zapisa iz Nevidljivog grada</i>	
XI.	Izmišljeni zatvori	144
XII.	Madrid	163
	<i>Iz Zapisa iz Nevidljivog grada</i>	
XIII.	Misterija se završava... ili počinje	177
XIV.	Nepoznatim putevima	195
XV.	Epilog	226

I. NEVIDLJIVI GRAD

VEĆ DUGO NISAM mislio na Nevidljivi grad. Ili možda, samo u snovima.

A onda sam pre nekoliko nedelja dobio koverat bez adrese pošiljaoca u kom se nalazila kopija dugačkog, rukom pisanog dokumenta, čija su talasasta slova, elegantan niz krivina i zavijutaka, odmah privukla moju pažnju. Prošavši prvo lagano kroz tekst, jer nisam navikao na kaligrafiju, shvatio sam da je reč o nekoj vrsti memoara jednog arhitekta iz XVIII veka, izvesnog Andree Rozelija. Napisani su na italijanskom i nose naslov za koji ne mogu da tvrdim da je ispisan istom rukom kao i ostatak teksta: *Zapisi iz Nevidljivog grada*. Bože moj, Nevidljivi grad! Jedan blesak obasjava mi u sećanju trenutak kad sam prvi put čuo te reči.

Odlazili smo da se igramo u Kamenolom, ogromnu pukotinu u brdu koje se s planine Monsje neodlučno nadvijalo nad morem, nad zalivom. Trčkarali smo onako mali između stena i blatnjavih kanala za navodnjavanje i zastajali u vlažnim, zelenkastim, glibavim barama u kojima smo rukama skupljali glinu i pravili figure sa životinjskim grimasama. Ponekad bi se neko iz grupe okliznuo u ilovaču i ako istog trenutka ne bi slomio kičmu, kaput bi mu se svakako obojio bojom rđe.

„Našli smo još jedan ulaz u Nevidljivi grad“, viknuo bi neko.

„Nismo! Ovim kamenjem je trebalo da se izgradi Nevidljivi grad, ali na kraju su ga bacili u more, napravili su luku.“

„Lažeš! Postoji Nevidljivi grad. Brat mi je rekao da su ga drugovi njegovih drugova jednom našli: nalazi se ispod sela i postoji tunel koji vodi od Palate na kanalu do trga i drugi koji...“

„To su izmišljotine!“

„Budalo!“ – i bezoblična masa ilovače poletela bi ka licu nevernika, koji bi se nakon toga pridružio ostalima ne zabijajući više klipove u točkove.

„Meni je učitelj pokazao planove Nevidljivog grada“, dobio je tiho apotekarov sin, s naočarima masnim i iskrivljenim kao vaga koju svake godine donose na vašar.

Stigavši kući, ponovio sam svoje uverenje dedi, koji je odvojio pogled od listića za sportsku prognozu taman na onoliko vremena koliko mu je trebalo da mi saopšti:

„Ako mi još jednom pomeneš Nevidljivi grad, nema više igranja s tim tvojim klipanima. Nije ti bilo dosta ono s kanalom!“

Kod kuće nisam više pričao o Nevidljivom gradu, mada sam s drugarima i dalje nalazio znakove koji upućuju na njegovo postojanje ili nestanak. S vremenom sam naučio da postoji samo ono što se izgubi, bili to gradovi, ljubavi ili roditelji.

Kao jednog dana kad smo otpešaćili plažom u pravcu juga, ka stenama i pećinama, oglušujući se o porodična pravila, i njuškajući ispod opalog lišća jedne palme, iza plesa smokvinih ruku, otkrili otvor jame, u koju nismo mogli da se probijemo dublje od desetak metara, što je bilo dovoljno da zaključimo da se radi o još jednom od izlaza iz Nevidljivog grada. Početak prolaza koji je vodio od plaže do letnjikovca u Kraljevskom vrtu, nikad nesagrađenog ili možda srušenog, ko zna, sve se to dogodilo u vreme kralja, u davnoj prošlosti.

Verovatno je sezao i do Palate na kanalu, gde smo Žonas i ja došli do velikog otkrića Nevidljivog grada. Prelazili smo kanal koji odvaja mornarsku četvrt od pirinčanih polja i išli dalje između zidova od belog, krečnjačkog kamena, od bledonaran-

džaste opeke. Zidine su bile džinovske, ili smo mi bili patuljasti. Nastavili smo ivicom kanala do mesta gde se na zemlji izdizalo ispučenje koje se nije primećivalo od šipražja i trske. Iz ispucale šupljine izbijale su grane smokve, palme, agave, kroz koje smo se probijali kako bismo ušli u utrobu sveta: spuštali smo se kroz otvore na svodu koji je prekrivao skladište zaklonjeno biljkama, sagrađeno naporedo s pravcem pružanja kanala. Metri i metri neprovidne, guste tišine, samo zraci svetla propušteni kroz lišće drveća koje je probilo delove tavanice.

Otkriće se, s prizvucima misterije, širilo među našim drugovima i počeo je da kruži glas o Nevidljivom gradu. Žonas i ja smo odabrane jednog po jednog vodili da vide tu jazbinu veličanstvenih razmera, divnu napuštenu lađu. I nastajala je legenda: u toku rata tu su konstruisani i skrivani avioni; nije sigurno, govorio bi drugi: ovde su pravljene brodovi koji su išli u Ameriku; rađali su se kilometrima dugi prolazi koji su povezivali glavne tačke Nevidljivog grada.

Elegantna zgrada carine u neoklasicističkom stilu, u čijoj su osnovi ležali skoro podzemni prolazi, dominirala je predelom, i sama trošna i zaboravljena, lepa slika jednog sna koji se raspršio pre nego što je postao stvarnost. Igrali smo se na ruševinama jednog sna.

U kišne dane, kad je bilo nemoguće igrati fudbal na ulici, okupljali smo odabrane i trčali ka Nevidljivom gradu, gde su naši uzvici i udarci lopte o zidove i stubove odjekivali u polumraku kao u nekoj pećinskoj sceni sa životinjama. Ponekad, potkraj dana, da bismo dobili na vremenu pri povratku kući, odvezivali smo ponton koji je neki ribar držao vezan u blizini i puštali da čamac klizi niz kanal noseći celu družinu, utihnulu od umora. Stigavši na obalu mora, u plitke vode zaliva, sakrivali smo ga u trsku i pretpostavljam da je pre ili kasnije mornar uspevao da ga nađe.

Ali jednog dana vlasnik je to primetio i otkrio nas. Naše porodice su se uplašile i, istraživši, otkrile sve; otad je bilo zabranjeno približavati se Palati na kanalu i tako je naše bratstvo

ostalo bez obeležja svog identiteta, bez svog feuda, mada zbog toga nije gubilo oreol tajanstvenosti koji ga je obavijao; naprotiv, samo pominjanje tajnih reči iscrtavalo je u našoj svesti obris koji obećava i preti. Palata na kanalu. Nevidljivi grad.

Zašto nismo nastavili da istražujemo? Zašto nam učitelj nije pokazao mapu ili plan koje apotekarov sin kaže da je video? Zašto su stariji ćutali ili nas primoravali da ćutimo? Na kraju, vreme je ponovo uradilo svoj tihi posao, koji obavlja naraštajima: dođe doba kad se ono što je u vidu straha ili nemira ili radosti gospodarilo tvojim danima rasprši ili padne u područje snova. Gde opstaje.

Već u mladićko doba sećao sam ga se samo kad bih zaronio u more. U ritmu zamaha ruku pravio sam planove kako da ponovo uđem u trag ruševinama Nevidljivog grada, ali čim bih izašao iz vode, zaboravljao sam na to ili sam možda prestajao da mislim jer me je bilo sramota da istrajavam u toj detinjasnoj igri.

S vremena na vreme moj deda, ili majka, ili tetke, ili učitelj, nakon što bi nas upozorili da ne odlazimo u Kamenolom ili podzemna skladišta Palate na kanalu ili neku udaljenu uvalu, dodavali bi mrmljajući: „Jasno, Kraljevski vrt“, „Da, Kraljeva plaža“, „Tamo u Kraljevoj kući“. Kao neko dugačko nabranje, kao reč koju ni oni sami nisu razumeli i čije su značenje prestali da traže pre mnogo godina. Koji kralj i koji grad, u jednom primorskom mestu punom života, ali lišenom velikih istorijskih događaja, bez tragova prošlosti? Mi smo više ličili na nekoga bez kralja, bez ičega.

NEKOLIKO GODINA KASNIJE Armand Kolj se smejao duž svetlih i ledenih školskih hodnika, u kojima je silovit udar vetra zviždao kroz graju adolescenata, kad sam bez ikakvog povoda počeo da mu pričam o Nevidljivom gradu.

Armanda sam upoznao na dan svog dolaska u internat. Imao sam dvanaest godina i deda i majka su me upravo bili

ostavili na kapiji ozbiljne zgrade slične El Eskorijalu pre nego što su se vratili u selo. Škola je bila izgrađena na jednom od brda koja su okruživala Tortosu, glavni grad okruga i sedište biskupije. Daleko od poznatih ulica Sant Karlesa, koji ću od tada posećivati samo vikendom, i još dalje od Nevidljivog grada, nestalog džina iz detinjstva. Ostao sam nasamo s tihom večeri i prijatnim nebom, ali srećom nisam znao ono što jedan dečak još ne može da zna: da će odrasti i steći nove prijatelje, da će igrati fudbal i naučiti periodni sistem elemenata i latinske deklinacije, da će putovati i zaljubljevati se, ali da će uprkos svemu tome biti u opasnosti da zauvek ostane sam, da se probudi jedne burne noći u nepoznatom gradu, s mladim telom koje leži na nekoliko centimetara od njega, a da ipak oseti da je sam i seti se sebe kako stoji sam pred vratima internata one večeri krajem leta.

Ali tog septembarskog dana sa izduženim ružičastim oblacima koji su najavljivali mećavu u planini, dok sam se pred vratima nepregledne zgrade pretvarao i trudio se da ne saznam ono što još nisam morao da znam, Armand Kolj je prošao ispred kapije tapkajući košarkašku loptu kao da nije svestan mog prisustva; i kad mi je skoro izašao iz vidokruga, zastao je, zadržao loptu na trenutak, tapnuo je još jednom, snažno mi je dobacio i pokazao na koš:

„Hoćeš basket jedan na jedan?“, viknuo je odlučno. Nisam ga razumeo: košarka je u selu tek ulazila u modu i ja nisam znao šta je basket.

Kolj će se pretvoriti u mog vodiča kroz tu palatu kartezijanske arhitekture, kroz veličanstvenost velikih praznih paviljona. Bio je stariji i zahvaljujući činjenici da je pripadao takozvanom Nižem semeništu, instituciji smeštenoj u istoj zgradi kao i škola, imao je izvesnu sposobnost da me lako oslobodi posledica nekih grupnih nestašluka, neretkih u internatu.

Jednom prilikom moj razred se popeo na tavan ispod dvovodog krova, tačno iznad prostorije u kojoj je spalvalo nas tridesetak zverčica, koje su se navodno probudile čim su

se svetla pogasila da bi izvele zapaljivi eksperiment koji se sastojao od paljenja vatre na benzinskim isparenjima nekog insekticida. Plamen je obasjavao naša zadivljena lica. I sve je išlo kao podmazano dok jedan od malih probisveta nije pogrešno stao i umesto da zgazi na gredu, kao što je trebalo, zgazio je na trščani pod, lažnu tavanicu zajedničke sobe, i umalo da se direktnim putem spusti sprat niže. Pometnja je bila velika. Sećam se zbornice u koju su nas uvodili jednog po jednog da bismo priznali pojedinosti pobune.

A ovo nije ništa u poređenju s onim kad smo jednog od najbriljantnijih drugova iz generacije uhvatili za noge i okrenutog naglavačke ljuljali s prozora na prvom spratu. Bio je Valensijanac i znao je sve pojedinosti maršrute kojom su išli Hanibal i njegovi slonovi da bi prešli Alpe i zaustavili se ispred kapija Rima; znao je tačne razloge propasti Napoleonove vojske nakon neopisive Borodinske bitke, kad je već bila nadomak Moskve; najstrašnije konjičke okršaje naših karlističkih ratova. Možda smo mu zbog ovog poslednjeg nadenuli nadimak *Tigar iz Maestrazga*, uprkos njegovoj blagoj i prijatnoj naravi. Ali tog dana Tigar je tako nesrećno visio naglavačke da su mu se usta i ruke videle iz učionice na donjem spratu, u kojoj je direktor škole baš u tom trenutku ispitivao iz hemije. Tigar je mahnito mlatarao rukama i izgovarao najraznovrsnije kletve, psovke i pretnje dok iznenada nije zanemio: našao se licem u lice, doduše u nezavidnom položaju, sa istovremeno pretećim i uplašenim direktorovim pogledom. Upravo kad smo ga ponovo uvukli u sobu, već skoro samrtno bledog i bez želje da nastavi da psuje, na vratima se pojavila prilika najodgovornije osobe institucije, koja je vikala i tresla se, najpre crvena od besa, a zatim na ivici da se onesvesti.

Iz posledica tog nestašluka teško bismo se izvukli da ih nije ublažilo posredovanje bogoslova Armanda. To se dogodilo otprilike u vreme kad sam mu, bez ikakvog povoda, pomenuo Nevidljivi grad iz svojih dečjih igara:

„Vaš nevidljivi grad, ili njegov deo koji niste izmislili, krije se iza malobrojnih ruševina koje su ostale od Kraljevskog grada Karlosa III. To jest, Sant Karlesa. Rapita, kako kažeš. Sant Karles de la Rapita!“, uzviknuo je kroz osmeh Armand Kolj.

„Kralj, naravno. Ali kakve to veze ima?“

„Istorijska misterija: ono što je ostalo, to ti je kao kad bismo od ogromnog mozaika mogli da vidimo samo nekoliko kockica, i to razbacanih, a morali da odredimo ostatak. Živela mašta!“

„Ne znam o čemu pričaš, ali možda ima neke veze s Nevidljivim gradom.“

Armand se kao i uvek smejaio mojoj drskosti. Ja sam se pravio da sam veća nezalica nego što sam stvarno bio, a on da je učeniji nego što mu je priličilo. Tako smo se udaljavali od meteža i, oduševljen njegovim objašnjenjima, nisam ni shvatio da smo ušli u deo koji pripada semeništu, zabranjen za đake kao što sam ja. Ali izgleda da Armand to nije primetio uprkos tome što su me drugi bogoslovi koji su ga pozdravljali gledali sa začuđenim izrazom lica. Tako smo stigli do njegove sobe, ugrejane jednom peći, i sa primusom spremnim da zagreje mleko ili vodu za čaj.

Otpili smo malo, a zatim je moj drug počeo da traži tomove enciklopedije koji govore o 18. veku, o prosvetiteljstvu, o vladavini Karlosa III, o njegovom ministru Floridablanki, o arhitekti i inženjeru Sabatiniju. Tražio bi neku stranu i čitao mi je naglas ili bi mi dodavao knjigu otvorenu na nekoj odrednici dok bi se on posvećivao pronalaženju druge. Kad bi završio, već bi govorio kao da je i sam jedna od tih knjiga.

„Ukratko: pre dve stotine godina, Karlos III, kralj Španije nakon smrti svog brata Fernanda VI, napravio je po povratku iz Napulja, kojim je vladao po liniji svoje majke Elizabete Farneze, ambiciozan plan javnih radova na španskoj teritoriji, još jedan vid njegovog prosvetiteljskog ideala. Neka njegova dela sprovedena su do kraja, a neka su ostala na pola puta, među njima izgradnja novog grada na kraju Ebra. Taj grad je trebalo da unapredi razvoj unutrašnjosti poluostrva, koju

navodnjava ova reka, i da podstakne trgovinu sa Amerikom iz važne oblasti zemlje isključene do tada iz tog posla ... Da bi se sve ovo postiglo, bilo je potrebno izgraditi i kanal kako bi se Ebro na kontrolisan način spojio s morem...“

„I šta se dogodilo?“

„Ono što sam ti rekao, Sant Karles de la Rapita je misterija među neuspelim prosvetiteljskim projektima. Zamišljen je kao nov i velik grad, ali u jednom trenutku projekat je obustavljen, ne zna se tačno zbog čega, i ono što još nije postalo stvarnost za kratko vreme se pretvorilo u ruševinu. Ruševinu gde ste se ti i tvoji drugovi igrali i puštali mašti na volju. Ali malo šta je ostalo: urbanistički nacrt jednog dela mesta; ogroman trg sa stubovima u stilu kraljevskog grada Aranhuesa, koji daje savršenu sliku veličine projekta; kanal koji, izgleda, nije proradio, i lučke konstrukcije; Nova crkva, veličanstven nezavršen neoklasicistički hram...“

„Što znači da Nevidljivi grad postoji, nismo mnogo izmislili...“, kažem, ne znam tačno da li ohrabren ili razočaran, kao da se budim iz neke čarolije...

„Najčudnije od svega je to što skoro da ne postoji narodno sećanje na ono što se desilo“, razmišlja Armand. „Zamisli, govorimo tek o pradedama tvojih pradeda, neshvatljivo je da se ništa nije održalo među stanovništvom, pa makar i veoma izmenjeno, veoma iskrivljeno.“

Tada sam mu ispričao o komentarima koje su stariji tiho izgovarali nakon što bi nas upozorili da se udaljimo: Kraljevski vrt, Kraljeva kuća, Palata na kanalu, Kraljeva plaža.

„To bi mogao da bude neki trag. Ne znam. Oni koji su ostali kad su obustavljeni radovi bili su najneobavešteniji, obični radnici, dok su arhitekta, upravitelji, izaslanici, inženjeri i ostali otišli. I sve dosad sačuvao se samo jedan mitologizovan odjek, ili čak ni to, jedan trag od reči i glasina kojima kao da nedostaje smisao.“

* * *

UPRKOS TOME ŠTO SMO MI INTERNISTI u toku nedelje mogli da napuštamo školu samo u izuzetnim prilikama, Armand mi je nabavljao dozvolu da nekoliko puta mesečno mogu da idem s njim u jednu filatelističku radnju u gradu, kud je odlazio da bi saznao najnovije vesti o svojoj kolekciji maraka koja je postajala impresivna. Tog dana, kad smo složno gurnuli vrata, kao i uvek zazvonilo je zvonice i ušli smo u toplu unutrašnjost radnje zastrte tepisima, sa svetlim zidovima i drvenim ormarima. Vlasnik je nosio naočare na vrhu nosa, a prelepa, tanka prilika njegove ćerke promakla je iza njega, kao jelen, ka ostavi. Vazduh je delovao naelektrisano, pun iščekivanja, ispunjen devojčinim parfemom. Čovek je uz pomoć dobro uglačanih pinceta ubacio marke koje je moj drug naručio u mali koverat od paus-papira. U tom trenutku filatelista me je lukavo pogledao i upitao:

„Znaš li da imam plan Nevidljivog grada?“

Pogledao sam ga ne shvatajući.

„Tvoj drug mi je objasnio da tako zovete ruševine Sant Karlesa. Želiš li da ga vidiš?“

Ne čekajući da mu odgovorim, nestao je, da bi se za minut vratio sa ogromnom fasciklom, razvezao trake i otvorio je na tezgji. Na crtežu koji nam je pokazao odmah sam prepoznao obris zaliva Alfakes, rt Banja, a filatelista je pokazivao i objašnjavao ostale pojedinosti: pravac pružanja Navigacionog kanala od reke do projektovanog grada, odbrambenu bateriju pored pristaništa, veliki trg sa završetkom u obliku potkovice... U tom trenutku devojka je ponovo izašla iz ostave, ovaj put s kosom skupljenom u rep, bele puti, vlažnih očiju, punih bledoružičastih usana, oholog koraka, i zvonice je zazvonilo kad je ona nestala niz ulicu i ostavila nas s parfemom od limuna, s bolom što nisam bio kadar da je pitam ni kako se zove, što nisam bio u stanju da privučem njenu pažnju, kao da je ceo svet nezainteresovano prošao ispred mene, a niko nije pokazao ni najmanji znak da me je video.

Kad sam savladao svoja osećanja, gospodin je ponovo nataknuo naočare i zatvorio fasciklu u kojoj se nalazio plan sna, plan nemogućeg. Pogledao me je pomalo razočarano i uspeo sam da uhvatim samo jednu reč od onoga šte je govorio Armandu, jedno ime koje sam prvi put čuo i koje bogoslov verovatno nije smatrao važnim za naše istraživanje jer ga nikad više nije pomenuo: Tijepolo. Đovani Batista Tijepolo.

To je sve. Nikad više nisam bio u toj filatelističkoj radnji, koja već godinama ne postoji, niti sam ponovo video onu devojkicu, koja verovatno negde postoji i verovatno čuva onu lepotu koja me je ranila. Arijadna se još nije bila pojavila.

Tih dana razgovori s Armandom oživeli su moje interesovanje za Nevidljivi grad, ali veoma drugačije nego kad se rasplamsala moja dečja opčinjenost. Gotovo suprotno. Kao dečak bio sam u Nevidljivom gradu, učinio sam ga svojim; trčao sam i vikao, posedovao sam ga dok sam mu se sad približavao iz daljine, eliptičnim putanjama kao satelit u orbiti neke nepoznate planete: čitajući članke i knjige koji su mi približavali političku, kuturnu i umetničku sredinu u kojoj se začela ideja o osnivanju grada ni iz čega; tražeći mu preteče i ekvivalente; analizirajući zbog čega je izabrano to mesto, a ne neko drugo; pokušavajući da saznam koje ličnosti su bile umešane; tragaajući za bilo kakvim pominjanjem u historiografiji.

U toj groznici učestvovao je i Tigar, već oporavljen od epizode s prozorom i euforičan zbog saznanja da nije jedini stanovnik ogranka za istoriju. Sećam ga se iz poslednjih školskih dana, kad smo se šetali po izdžikljajim vrtovima, pod okriljem noći koja nas je obavijala i pozivala u blisku i nepoznatu univerzitetsku budućnost. S cigaretom u ustima, izražene vilice, zenica skrivenih iza četvrtastih naočara za kratkovidne, upalih grudi, Tigar mi je oduševljeno pričao o Skilačeovoj pobuni, o smenama hispano-britanske vlasti na Menorki, o jedinstvenoj pojavi Peruanca Pabla de Olavidea. Javljao se neobičan fenomen: u knjigama i Armandovim i Tigrovim objašnjenjima sve je bilo veoma ubedljivo dok se ne bismo previše približili

samom slučaju Sant Karlesa. Onda bi usledili zastoj, privid, nedostatak dokumenata ili vesti, ćutanje istorije. Pretpostavljam da su ovo neuspelo približavanje i moja osujećena znatiželja morali biti razlog što sam postepeno gubio interesovanje i povlačio se ili što su druge misli zaokupile moje vreme i duh.

Iz tih poslednjih noćnih šetnji s Tigrom, pogodnih za poveravanje, vraća mi se sada pitanje koje je ostalo u vazduhu, kao munja koju nazreš i odmah zaboraviš usred mirne noći:

„I nikad te nije zanimalo da saznaš ko bi mogao da bude tvoj otac?“

ALI OVO JE BILO mnogo kasnije. Od onog prvog dana kad smo se Armand i ja sreli na vratima škole, on se pretvorio u starijeg brata kog nisam imao. Pored njega sam pronašao izlaz iz adolescentske zbunjenosti: sunce koje pali more u svitanje, tiha dolina obrasla borovima, vrh osvojen nakon šest sati hoda, snaga bujice koja ti udara u noge dok je prelaziš, zajednička pesma koja se razleže u noći punoj zvezda. Ja sam riba, ja sam ptica, ja sam gazela. Ja sam sin vetra, Boga. Armand je uvek blizu sve te uzburkane energije mog puberteta. Zahvaljujući zaštiti koju mi je od početka pružao upoznao sam toplinu porodice koju kao da su mi uskraćivali hladni zidovi visoke zgrade i staklo hiljade prozora koje je vibriralo od neutešnog zavijanja noćnog maestrala.

Bio je to pravi paradoks, jer kod kuće, u selu, nisam znao šta je toplina porodice. Navikao sam se na nežnost svojih tetaka i ljubav komšinica, uvek okružen ženama raspoloženim da mi naprave kolače od mladog sira, pečene krompire ili sok od nara, kao da su postigle neki prećutni dogovor kako ja ne bih shvatio šta se dešava. Za to vreme majka mi je umesto odgovora na pitanja davala niz beskrajnih uputstava, kao da je uvek hitno trebalo završiti neki započeti posao, posle koga bi uvek iskršavao drugi, ili se završavao dan, i nikad nije bilo vremena da se zastane i razmisli o tome postoji li nešto bolje što bi mogao

da radiš, ili da li je čak moguće ne raditi ništa, da li je moguće posmatrati oblake ili lice sina koji te gleda. S druge strane, moj deda kao da je jedino zato i postojao na ovom svetu da skoro bez reči ukaže na norme koje treba da upravljaju životom, izvedene iz principa koji bi se mogli sažeti na sledeći način: stvari su onakve kakve su i takve treba da ostanu. U svakom slučaju, i jednima i drugima je trebalo mnogo vremena da mi otkriju uzrok tišine, hladnoće, ozbiljnosti. A kada su se konačno odlučili, meni to više nimalo nije bilo potrebno.

Mnogo godina ranije, onoliko koliko sam ja imao, krajem avgusta jednog neobično kišovitog leta, moja majka, devojka pred maturom, koja joj je nepovratno izmakla, onesvestila se iza tezge porodičnog vinskog podruma u kojem je pomagala ocu otkad je iznenadna i teška bolest odnela njenu majku. U to vreme među roditeljima koji imaju mladu ćerku bio je rasprostranjen strah od toga da će joj neko „napraviti dete“. U ovom slučaju, porodica koja se sastojala od oca i ćerke zatvorila se u četiri zida i odlučila da sama nosi svoj krst budući da je bilo nemoguće pronaći tog stranca, Francuza ili možda Belgijanca – bile su neodređene priče koje su stizale do mene – koji je igrao na plaži s devojkom jedne avgustovske noći.

Rastao sam nečujno, između dedinog prekornog pogleda i majčinog razornog ćutanja. Usahla i tužna, zamišljena, milovala me je po kosi ponedeljkom ujutru pre nego što bih krenuo na autobus kojim ću preći trideset kilometara što dele selo od glavnog grada okruga, u kome se nalazio internat. Pet dana čežnje za mirisom sela, uličnom grajom, svetlošću na molu.

Kad sam već živeo u Barseloni – usklađujući slobodan način života sa studijama književnosti, koje su samo odložile moje stručno usavršavanje u svetu umetnosti – i kad je moj opustošeni unutrašnji prostor naizmenično i uvek kratkotrajno bivao nenaseljen i naseljen, a ponekad i pokoren, jednog dana pozvao me je župnik Patrisi, koji je video kad smo Tigra držali naglavačke kroz prozor i s kojim sam, uprkos tome, održavao

izvesnu vezu zahvaljujući druženju s Armandom. Otputovao sam u Tortosu.

„Sad kad ti je majka toliko bolesna, mislim da imaš pravo da znaš neke stvari. Znam da ti nije pričala o tome i da sad ne bi ni znala kako da ti objasni, ali ne želim da to nosim u sebi i da moram da ti kažem onda kad više ne budeš mogao da razgovaraš s njom. Mislim na to ko ti je plaćao školovanje.“

„Kako ko... Majka, pretpostavljam, ili deda... svejedno...“

„Nije. To je ono što mislim da moraš da znaš.“

Razmišljam dok on pravi pauzu. Nisam u stanju da pretpostavim šta će sledeće reći, a osim toga, nismo se našli da bismo rešavali zagonetke.

„Emili, Emili Roselju, postojao je neko ko je plaćao tvoju školu. I taj neko nisu bili tvoja majka i tvoj deda.“

„Ko?“

„Žao mi je, to je sve što znam. Ona će morati to da ti razjasni; pretpostavljam da ti je to važno.“

Ali moja majka nije poživela dovoljno da bi mi objasnila je li postojao neki otac, Belgijanac ili Francuz, koji se barem toliko potrudio. Nisam se usudio da je uznemiravam tom temom dok sam provodio s njom poslednje dane njenog samopregornog i tužnog života. Kad smo se poslednji put zagrlili, toliko snažno sam pozeleo da se sve odigravalo drugačije da sam se zakleo da ću sahraniti tu nezdravu priču koja mi nije pripadala. Zakleo sam se da ću se udaljiti od nje.

ZAČUĐUJUĆE JE što sam toliko dugo uspevao ne samo da ne shvatim ponašanje svoje majke i stav svog dede već i da se namerno trudim da ne saznam motive za ono što rade, duboke razloge koji ih navode da budu takvi kakvi su. Nešto mi je govorilo da se treba skloniti od tog otrovnog pehara i da je bolje ne znati, ne osećati se upleteno, ne dozvoliti da budeš uhvaćen. Previše mraka, previše tišine, previše korova da bih ušao bez garancije da ću izaći neozleđen. Jer u nešto sam bio siguran, a

to je da su oboje bili pritisnuti silom jačom od njih, silom nevidljivom, tragičnom, tako da sam došao do sledećeg životno važnog i istovremeno očajničkog zaključka: što se više budem udaljavao od te crne rupe, više će se uvećavati mogućnosti da vodim slobodan, pun život, da zagrlim svet umesto da ga se bojim... Ali, može li zaista postojati izlaz?

Iako sada praćenje niti *Zapisa iz Nevidljivog grada* može otvoriti vrata izvesnim demonima, činim to ubeđen da to jesu moji lavirinti i da je kucnuo čas da se suočim s njima. A takođe zbog toga što neobično podudaranje pojavljivanja dokumenta italijanskog arhitekta i iznenadnog dolaska jedne stare prijateljice, Sofije Mendisabal, u moju galeriju u Gotskoj četvrti, nekoliko nedelja ranije, pobuđuje moju radoznalost.

Možda mi je blago razroki pogled žene koja je ušla u moju kancelariju najavio da je došao trenutak. Sofija Mendisabal me godinama nije gledala tim svojim očima, tako suptilno razuzdanim da joj daju zavodljiv i hipnotički izgled.

S podrugljivim smeškom i podbočena, Sofija je stala na vrata kancelarije. Bila je to karikatura izazovnog stava koji na mene više nema nikakvog uticaja, ili mi u najboljem slučaju budi radoznalost, jer čemu dugujemo ovo Sofijino pojavljivanje nakon godina održavanja pukih kurtoaznih odnosa?

Odgovor, koji sam u početku smatrao čistim izgovorom, navikao na činjenicu da gospođa Mendisabal obično ne želi ono što kaže da hoće, nije izgledao toliko besmislen koliko zakasneo: došla je da mi traži savet za otvaranje umetničke galerije u Barseloni. Kao da smo se vratili petnaest godina unazad, u vreme kad je bila na pragu pokretanja sličnog posla, i kad me je upravo ona predstavila gradskim umetničkim krugovima. Ali na kraju je napustila prestonicu i otišla da živi u delti Ebra – krećući se u suprotnom pravcu od mene – gde se udala i započela posao s nekretninama koji je zavidno napredovao.

Prošle su nedelje i Sofija, kojoj sam rešio da idem niz dlaku makar ne verovao ni reč od onoga što kaže, nije prestajala da me iznenađuje: osim što je sprovela svoju nameru u vezi s

galerijom i što je na izvestan način sledila moje savete, učinila je to iz finansijskih razloga i imala je ambiciozne umetničke planove, pokrenuvši tako razna očekivanja i podozrivosti u ovom gradu naviklom na poznata lica. Sofija je, dakle, govorila istinu, ali pitanje je bilo zbog čega ju je govorila u tom određenom trenutku i zašto ju je govorila meni. I tada sam shvatio da je došao trenutak.

Svake godine nameravam da provedem leto u kući u uvali u zalivu Alfakes – prodao sam kuću svoje majke nakon njene smrti – južno od delte Ebra; razmišljam o toj ideji i radujem joj se kako prolaze meseci i približava se vrućina, ali kad moram da donesem odluku, svake godine, takođe, požurim da nađem ubedljiviju alternativu i na kraju izaberem da provedem odmor mnogo drugačije nego što sam planirao: na putovanju koje će me udaljiti umesto da me približi, kao da još nije došlo vreme, kao da nije kucnuo čas. I tako se ponovo sve svede na protokolarnu posetu od nekoliko dana, sličnu onima u koje odlazim preko zime, kao da je to dovoljno da utvrdim da kuća i dalje postoji i da nemam vremena koje bih posvetio starim prijateljima jer moram da se vratim u Barselonu, gde me zove posao u galeriji. Posao koji daje snagu, koji štiti.

Ipak, u toku ovih nedelja iskrasao je niz razloga koji me navode da ne poslušam to mračno i žalosno osećanje; u poslednje vreme, pored stare, uvek zanemarene privlačnosti mesta i ljudi koji su nekad bili moji, osetio sam žaoku radoznalosti, a možda već i nestrpljivosti. Kao da se, koliko god da je uže vremena dobro ispletено, čvorovi dobro zategnuti, konci dobro zbijeni, krajevi istežu da bi se oslobodili, struke prete da će se rasplesti. Kao da zbir godina, koje snasti naizgled daju izdržljivost, krije u svojim naborima jutra neispunjenih obećanja ili popodneva pokošenih prijateljstava ili noći bezimenog oca ili svitanja jednog otkrivenog i ponovo zakopanog grada.

Bilo kako bilo, došlo je vreme da se isproba izdržljivost. I raspoložen da pijem vino, sigurno ću ga piti u izobilju na zabavi bogate, uticajne i još lepe Sofije Mendisabal i njenog muža

Žonasa, gde će takođe biti moj uvaženi Armand Kolj, zvezda među političarima, koji je bio uporan u tome da ne smem propustiti skup, autentični društveni događaj sezone koji će obeležiti leto i na kom će se pojaviti svi koji misle da nešto znače...

Biće oni i biće neki drugi, i biće ono što sam bio i ono što su bili pre dvadeset godina, ali otići ću pre svega zbog toga što predosećam da u tom mravinjaku treba da počnem da tražim poreklo one anonimne pošiljke što me je vratila u Nevidljivi grad, o kome nisam više mislio. Ili možda samo u snovima.

II. NAPULJ

Iz Zapisa iz Nevidljivog grada

DOVANI BATISTA TVRDI da sad treba da počnem da pripovedam o putovanjima na koja sam išao, o zgodama i nezgodama u koje sam bio umešan, o iskustvima koja su me odredila. Odgovaram mu kako on to nikad nije učinio, a on me ubeđuje u kojoj meri mu je žao i kako je kasno da počne, dok je za mene pravi čas. „Vi ste pisali po platnima i svodovima, maestro“, tešim ga istinom. I Tijepola na trenutak napušta seta, oči mu sijaju. „Naravno, naravno, Andrea, kao što ćeš ti uraditi sa svojim zgradama... Ali ova ulja i freske, rasuti po pola Evrope, koje neću ponovo videti, nisu u potpunosti moji, drugim rečima nisam uvek mogao da izrazim ono što sam želeo, kao što ni ti nećeš moći da iskažeš sve ono što želiš kroz palate i crkve koje ćeš graditi.“

Ova priča počinje u Napulju pre nešto više od deset godina, onih deset godina tokom kojih moj gospodar don Karlos vlada Španijom; i ako je ostvario neki od mnogih ciljeva koje je sebi postavio, to je italijanizacija gradova. Doneo je Napulj na Iberijsko poluostrvo, preselio je Mediteran u središte Mesete. Sirota donja Amalija, došavši u taj staromodni, mračni, smrdljivi grad, prestonicu blede slike jedne imperije, daleko od